

Тема уроку : Український національний характер та світогляд

українського народу.

- 1.Поняття національного характеру.
- 2.Менталітет та його особливості.
- 3.Вплив географічного розташування, історичних обставин, суспільних умов, культури на національний характер/менталітет українців.
- 4.Відображення національного характеру в усній творчості, народних повір'ях, віруваннях, літературі.

1. **Національний характер** — сукупність психологічно-ментальних та поведінкових ознак, особливостей, притаманних певній етнонаціональній спільності. Уперше вивчення психологічних особливостей окремих етнічних груп здійснювалося Школою психології народів, що виникла в Німеччині в середині XIX ст.

2. Менталітет та його особливості.

Ментальність, менталітет (від лат. *mens* — пов'язаний з духом, духовністю) — спосіб мислення, загальна духовна налаштованість, установка індивіда або соціальної групи (наприклад етнічного, професійного або соціального прошарку) до навколишнього світу.

Ментальність — сукупність соціально-психологічних настанов, навичок свідомості, які формують способи бачення світу та уявлення людей, що належать до тої або іншої культурної спільноти. повільно.

Основні наукові дисципліни, які досліджують феномен ментальності, — соціальна психологія, соціолінгвістика, соціальна історія, культурна та соціальна антропологія.

Особливості:

близькість до природи, оптимістичний, життєствердний характер, символічність, сакральність, індивідуалізм (ідея необмеженої свободи, волелюбність), емоційність.

Ментальність українського народу.

М. Грушевський вважав, що українці мають західний тип ментальності, хоча він не відкидав і ролі східних впливів. Зокрема однієї з рис українського менталітету є надмірна любов українців до гумору, сатири і взагалі сміху. Також до особливостей нації відносилось те що, внаслідок пізнішої кріпацької залежності, українці не були обтяжені надто великими податками й поборами, всіма верствами мали змогу навчатися грамоти. Не лише козаки, а й простолюди міг тією чи іншою мірою впливати на владу

Українці, при всіх обмеженнях, які історично зумовлені, воліли жити за нормами свободи, причому індивідуальної свободи. Це було їхньою потребою.

Суспільні форми життя і їхнє державно-правове вирішення на українських землях, починаючи з Козацької республіки, не були ідеальними. Але вони були набагато ліберальнішими, гуманнішими, цивілізованішими, ніж ті, які їм нав'язували ззовні. Це добре і наочно демонструє поява першої в Європі демократичної й республіканської конституції, яку склав гетьман, сподвижник Івана Мазепи – Пилип Орлик.

3. Вплив географічного розташування, історичних обставин, суспільних умов, культури на національний характер/менталітет українців.

Як відомо, історичний розвиток націй є складним довготривалим процесом, пов'язаним із територіальним розміщенням, міграційними

розселеннями, міжетнічними зв'язками та впливами, культурно-світоглядною взаємодією та ще цілим рядом факторів, які відіграють важливу роль при зародженні, виникненні, формуванні та розвитку етнічних спільнот. Вивчення цих проблем входить у завдання історії, фольклористики, українознавства.

Основні фактори, які стосуються національних особливостей у безпосередньому їх зв'язку з народною творчістю. Можна виділити ряд найважливіш их факторів, які впливають на розвиток окремих народів.

- **Географічне розміщення** — територіальне розселення націй: у мовлює значні відмінності у поглядах на світ, на життя, на основні поняття. На ранніх етапах формування етнічних груп саме цей фактор відіграє вирішальну роль при виникненні первісних вірувань, які згодом переходять у систему народної міфології.
- **Історичний розвиток** — надзвичайно важливий фактор становлення націй. В основному він майже повністю підпорядковується і залежить від географічного розміщення. Особливості розселення різних етнічних груп на ранніх етапах становлення великою мірою визначають їхні історичні долі.
- Серед найголовніших факторів впливу на розвиток окремих етнічних спільнот виділяють **мову**, як чинник, тісно пов'язаний з географічним розміщенням, історією та етнографією, природою.

Мова є засобом, за допомогою якого твориться та функціонує усна народна творчість.

Тепер розглянемо, як це стосується фольклору.

- Від особливостей та поєднання вище згаданих факторів на окремій території залежать, по-перше, доміанти у системі жанрів фольклору того чи іншого народу (у північних народів переважають героїчні сказання, військові танці, мисливські ритуали; у слов'ян — пісні, пов'язані з землеробством, обряди річного календарного циклу).

По-друге, — характер (особливості та відмінності) жанрів, які існують у всіх народів (наприклад, у тематиці колискових пісень у

войовничих народів частий мотив побажання вирости дитині сильним і відважним воїном, безстрашним героєм; у той час, коли в землеробських народів у колискових бажають для дитини спокійної, щасливої долі, рости добрим і веселим. Також героїчний епос племензавойовників та оборонців відрізняється за своєю суттю).

По-третє, — особливості ритуалів та обрядів (проводи на війну, полювання, чи обряди, пов'язані з сільськогосподарським циклом; відмінності у весільних, похоронних обрядах і т. п.).

По-четверте, — національна символіка (у фольклорних текстах є образи світу природи, елементи одягу, зброї).

Природно-географічні особливості теж спричинили цілий ряд відмінностей на різних територіях: у районі Карпатських гір і швидкоплинних потоків, де основним промислом є вівчарство, в системі поглядів склалися свої особливості, пов'язані з довкіллям, неповторний характер музики (навіть музичний інструмент трембіта, який не має аналогу в жодному народі і пристосований до поширення на далекі відстані звуку в гірській місцевості). В етнографії та фольклорі цієї території є багато елементів, які не зустрічаються в інших регіонах України: обряди, пов'язані з розпалюванням ватри, ж иттям на полонині, швидкі танці з топірцем (який є не просто елементом, що доповнює народне вбрання, а й зброєю та знаряддям праці лісорубів). Тут навіть гостроверхі дахи будівель нагадують гірські вершини. Символіка теж своєрідна: смерека, виноград, гайстер (так називається білий лелека).

Свої особливості та відмінності характерні для всіх регіонів України. При чому навіть дрібні елементи народного життя, побуту, творчості є не випадковими. Все має свої причини, мотивацію, які, як правило, закорінюються у зв'язки з природою чи сягають в історичне минуле. У процесі історичного формування українського народу і його етнічної

території, залежно від природних умов, характеру і способу господарських занять населення, особливостей побуту і традиційної культури, виділяються окремі етнографічні регіони.

Фольклор (від англ. folklore — народна мудрість, знання) є важливою складовою частиною культури народу. «Фольклор — одна з найтриваліших і всеохоплюючих систем духовного життя народу, тісно зв'язана з народним побутом (як окремою системою), з літературою (яка, зрештою, витворилась з фольклору і зберігає з ним тісний зв'язок на всіх етапах свого розвитку) та ін.

Поряд з терміном «фольклор» існує термін «народна творчість», яким окреслюється вся творча діяльність народу: поезія, музика, театр, танець, архітектура, художнє і декоративно-прикладне мистецтво — все, що несе відбиток побуту, а також є втіленням поглядів, ідеалів та прагнень людей.

Зміни економічного, суспільно-політичного, духовного життя корінної нації приводять до перегляду цінностей. Загальнолюдські цінності залишаються, а політичні, економічні, соціальні та ін. зазнають певних, а часто і значних змін. Отже для нових умов життя необхідні нові цінності. Проте, менталітет нації зберігає традиційні риси.